

4. Спартак // Советские художественные фильмы. Аннотированный каталог / Сост. Н.А.Глаголева, М.Х.Зак, А.В.Мачерет, Л.А.Парфенов и др.; под ред. А. В. Мачерета (рук.), Л. А. Парфенова, О. В. Якубовича и М. Х. Зак. – М.: Государственное издательство «Искусство», 1961. – Т.1. Немые фильмы (1918 – 1957). – с. 168-169.
5. Янгиров р. М. Илья Ильф о кино (вступительная статья и публикация текстов писателя о кино) / р. М. Янгиров // Киноведческие записки: журнал / Всесоюзный научно-исследовательский институт киноискусства Госкино СССР; под ред. А. с. Трошина. – М.: ВНИИ киноискусства Госкино СССР, 1989. – №5. – с. 123.
6. Richardson Tanya. Between Cosmopolitan and Provincial: Spaces of History and the Place of Odes(s)a // Kaleidoscopic Odessa: history and place in contemporary Ukraine. – Toronto [Ont.]: University of Toronto Press Incorporated, 2008. – P. 237. – XI, [3], 280 p. – (Anthropological horizons, T. 35).

* * *

УДК 796.071.42(091)(477.53)

В. Григор'єв

ОЛІМПІЄЦЬ З ПОЛТАВСЬКОГО СТЕПУ

У статті розкривається життєвий шлях та діяльність генерал-лейтенанта, засновника олімпійського руху на Полтавщині Олексія Дмитровича Бутовського.

Ключові слова: олімпіада, Полтавщина, родина, Бутовський, спорт.

У 2016 році Ріо-де Жанейро прийматиме XXXI-і Олімпійські ігри сучасності на спортивних аренах яких звучатимуть дорогі їх засновникам і всім жителям планети слова: «О, спорт – ти мир!» Як засіб примирення у стародавній Греції було проведено 293-и Олімпіади. Вони збиралися у містечку Олімпія впродовж 1172-х років аж до заборони римським імператором Феодосієм I у 392 р.н.е. Його онук Феодосій II зруйнував і Олімпію.

Полтавщина дала світові чимало непересічних особистостей в різних галузях людської діяльності. Серед них важливе місце займає видатний міжнародний спортивний діяч, життя якого було присвячене популяризації спорту і миру, один із ініціаторів відродження сучасних

Олімпійських ігор, член першого складу Міжнародного олімпійського комітету, генерал-лейтенант Олексій Дмитрович Бутовський.

Рід Бутовських прослідковується у нашому краї з 8 квітня 1737 року від часу призначення замість Івана Булюбаша сотником Чигирин-Дібровської сотні Лубенського полку вихідця з Молдавії Олександра Юрійовича Бутовського (1703 р.н.). Село Чигирин-Діброва знаходилось на лівому березі гирла р.Сули при впадінні в р.Дніпро на території нинішнього Глобинського району (з 1959 року на дні Кременчуцького моря – авт.). Тут його відразу ж нарекли «чужестранный человек». Його батько, молдавський боярин Юрій, був родичем князя Дмитра Костянтиновича Кантемира, з 1711 року радника Петра І. Олександр був спочатку в усіх походах і битвах при фельдмаршалі фон Гессен-Гомбургському, потім за заслуги призначений сотником.

Рід продовжили: возний Кириак Олександрович (1733 р.н.), онук колезький реєстратор Петро Кирикович (1772 р.н.), (на його честь назване село Петрашівка Глобинського району- авт.), правнук, штабс-капітан Дмитро Петрович (1805 р.н.) та праправнук генерал-лейтенант інфантерії Олексій Дмитрович Бутовський – один з фундаторів сучасного олімпійського руху.

Петро Кирикович спочатку жив у с.Шушвалівці (тепер Глобинського району-авт.), а одружившись поселився у долині, де жив чоловік на прізвище Пелех. (Звідси і теперішня назва села Пелехівщина Броварківської сільської ради Глобинського району-авт.). Це село стало родовим маєтком Бутовських. Тут проживав і господарював Дмитро Петрович Бутовський після виходу у відставку з військової служби, як сказано в документі «уволен из службы 23 ноября 1838 года по домашним обстоятельствам в чине штабс-капитана». Дружина Дмитра Петровича, Надія Степанівна (дівоче прізвище Рейзер), була родом з П'ятигірець Лубенського повіту, власником якого був її брат Олексій Степанович Рейзер, на честь якого Бутовські і назвали свого первістка. Отож вона поїхала народжувати дитину до своїх родичів.

Народився О.Д. Бутовський 23 липня (9 червня за старим стилем) 1838 року, про що стверджує нижче приведений документ «Июня 9 дня 1838 года Кременчугского уезда деревни Пелеховщина у отставного штабс-капитана Дмитрия Петровича Бутовского и законной жены его Надежды Стефановой, оба православного вероисповедания, родился сын Алексей; крестил в селе Юсковцах Лубенского уезда священник Иоанн Яновский того месяца 28 числа. Восприемниками были деревни Пятигорец Полещук, подпоручик Алексей Стефанов Рейзер, дочь Стефана Анна.»

Поселившись у Пелехівщині, Дмитро Петрович почав вести господарство, бо Петро Кирикович нездужав і прожив лише чотири роки

після його одруження. Як писав О.Д. Бутовський:»Нас было семеро детей: пять братьев и две сестры. По возрасту мы следовали так: после меня сестра Ольга, потом братья Владимир, Федор, Николай, Евгений и сестра Мария. Разница в годах была большая; Маша родилась в год моего производства в офицеры, когда мне было уже 18 с половиной лет.»

Це була глибоко патріархальна, провінційна сім'я, але з найкращими рисами цих понять. Родина Бутовських з покоління в покоління давала особистості непересічні, як правило, доблесних воїнів. Дід Олексія Дмитровича героїчно загинув при обороні Севастополя, а батьків дядько Іван Григорович брав участь у війні з Наполеоном. Рідний брат Олексія Дмитровича – Микола був не тільки генералом від інфантерії, але і талановитим військовим педагогом і літератором. Двоюридний брат Петро Михайлович, проявив себе принциповим і бездоганно чесним обер-прокурором у Сенаті.

Дитинство Олексія Дмитровича пройшло на придніпровських просторах у цьому селі, в родовому маєтку батька, який мав 350 десятин землі, пасіку, невеликий завод з розведення породистих коней.

Виховання хлопчиків у сім'ї велося мало не з спартанською жорсткістю. За традицією їх готували до військової служби, тому заохочувались ігри, всякого роду тілесні випробування і самостійність. Олексій та його брати багато часу проводили на природі, самі ходили на полювання, на рибалку, їздили на конях, влітку і восени бігали босі купатися, а перші уроки фехтування отримали від батька і професійного інструктора.

Заможний стан батьків дозволив розпочати підготовку старшого сина Олексія у приватному пансіоні Пельпор-Ганнот у Полтаві, в якому на високому рівні викладалися іноземні мови та інші загальноосвітні предмети. Він напам'ятав знав уривки із Вольтера, Гоголя, Гюго. Непогано грав на флейті. Разом з сестрою Ольгою, вихованкою Полтавського інституту шляхетних дівчат, чудовою піаністкою, брав участь у концертах, на яких вони грали популярних тоді в молоді Беліні, Доніцетті, Россіні. Проте шаблею володів і на коні скакав ще краще. Виділявся вправністю і почуттям ритму і на паркеті. Уроки танців юним Бутовським давав дід Іван, який знав всі старі і новомодні танці. Він завіряв, що під час Тильзітської зустрічі Олександра I з Наполеоном вальсував з королевою Луїзою, а та виділила його з усіх кавалерів.

Отримавши хорошу початкову підготовку, він без проблем вступає у серпні 1849 року в Полтавський Петровський кадетський корпус, що відкрився у 1840 році згідно державної «програми військового виховання дітей дворян». Від дня свого відкриття кадетський корпус став досить популярним серед дітей Полтавської, Катеринославської, Харківської і

Чернігівської губернії. Одинадцятирічного Олексія прийняли в перший загальний клас і як малолітнього новачка зарахували в неранжировану роту, в якій молоді кадети перебували близько двох років. Потім їх переводили в 2-гу мушкетерську роту, а звідти через рік або два в одну із старших рот, в залежності від зросту: високі йшли в гренадерську, а низькі – в 1-шу мушкетерську роту. Із шести класів кадетського корпусу два називалися підготовчими, а чотири старших – загальними. Тобто Олексія Бутовського прийняли фактично в третій клас. Його ротним командиром був капітан В.І.Дудишкін, який першим розповів, що треба робити і як себе вести, щоб скоріше стати хорошим кадетом.

У неранжированій роті Олексію видали щоденну кадетську форму: куртку з високим і твердим стоячим коміром і тісні панталони, влітку їх міняли на сірі, а взимку – на синюваті суконні. Велика увага тут приділялася стройовій підготовці, військовому вихованню й вивченню загальноосвітніх предметів. Молоді кадети вивчали історію, математику, тригонометрію, алгебру, географію, ботаніку, фізику, топографію, малювання, креслення, російську та іноземні мови. Учнів молодших класів учили фотографувати, збирати гербарії, виготовляти чучела звірів і птахів, спостерігати в підзорну трубу зірки на небі, доглядати коней на конезаводі в Жуках, ловити рибу, їздити на велосипеді.

В кадетському корпусі працювали талановиті педагоги. Малювання з 1875 по 1907 рік викладав відомий художник, випускник Петербурзької Академії художеств статський радник Василь Олексійович Волков. Його учнем був відомий полтавський скульптор Леонід Позен. У 1906 році танцям навчав артист Імператорських театрів Василь Кузьмич Тарасов. Історію з 1874 по 1913 рік викладав видатний учений Іван Францевич Павловський. Російську мову – перший редактор неофіційної частини «Полтавських губернських ведомостей» історик і статистик Павло Ілліч Бодяняський.

Так звані дообідні уроки починалися в класах о 8-й і закінчувалися об 11 годині. Після обіду уроки проводились з 14 до 17 годин. І зранку, і після обіду було по 2 уроки з десятихвилинними перервами. Тобто протягом дня проводилося 4 уроки, кожний тривалістю 1 год 25 хв. Після ранкових уроків до 12-ти годин проводилася стройова підготовка, ввечері з 18 до 20 години кадети займалися підготовкою до наступних уроків. Вставали всі діти о 6 ранку, а лягали спати о 21 годині 30 хв. Проводилися також регулярно ранкові й вечірні молитви у формі співу. Так молоді кадети поступово віддалялися від домашнього життя, бо їх не відпускали додому ні в неділю, ні на свята й лише в літні табірні місяці із неранжированої роти вони могли потрапити додому. Приїзд батьків у Полтаву і відпустка до них у неділю були найпам'ятнішими подіями в

одинацятирічного Олексія, а їхній від'їзд знову збуджував у нього тужливе відчуття відірваності, яке він відчував у перші дні вступу до кадетського корпусу.

На другому році навчання у кадетському корпусі Олексій Бутовський був переведений у другу мушкетерську роту. Тут він отримав парадний мундир, ранець для походу із корпусу в табір, тесак з широкими і товстими ремнями та інші атрибути. На третій рік навчання він знову повертається в неранжировану роту, але вже єфрейтором. Згодом йому присвоюється звання унтер-офіцера. На четвертий рік Олексій продовжує навчатися у неранжированій роті й отримує звання фельдфебеля. Ротним командиром ці два роки у нього був Володимир Васильович Наріжний, батько якого свого часу був автором «Бурсака».

Улітку, в так звані табірні місяці, для кадетів влаштовувалися табірні збори. У перші три роки навчання Олексія табір був під Яківцями, майже біля Ворскли. З 1852 р. табірні збори почали щорічно проводити з 10 червня по 10 серпня неподалік кургану «Шведська могила» – місця поховання російських солдатів, полеглих у Полтавській битві 1709 року. В наметовому таборі заняття з основних дисциплін чергувалися з пішохідними та кінними походами на 5 – 7 верств, стройовою підготовкою, рухливими іграми і навчанням плавати у водах річки Ворскли. В майбутньому досвід організації і проведення літніх табірних зборів полтавських кадетів, свідком і безпосереднім учасником яких був О.Бутовський, учений трансформував на всеросійський ґрунт під час організації в Петербурзі «тимчасових літніх курсів» для офіцерів-вихователів кадетських корпусів 1890 року, якими він керував упродовж шістнадцяти років.

У 1857 році Олексій Дмитрович закінчив Костянтинівське артилерійське училище. За розуміння військової справи і відмінне фехтування шістнадцятирічному Олексію присвоїли звання прапорщика.

Упродовж 1858 – 1861 років він був штатним викладачем у рідному Полтавському Петровському кадетському корпусі з військової дисципліни – фортифікації. Крім того, він значився репетитором, тобто наглядачем-помічником вечірніх занять кадетів. Працюючи на цих посадах, О.Бутовський почав замислюватися над значенням фізичного виховання для кадетів. Під цим терміном він розумів «розвиток загальних здібностей рухового апарату, які конче необхідні людині, до якої діяльності вона б себе не готувала». У процесі позакласних занять у кадетському корпусі проводилася гімнастика. Для тренувань полтавських кадетів у період роботи О. Бутовського в окремих рекреаційних залах були встановлені «гімнастичні машини» – тренажери. В майбутній діяльності Олексій Дмитрович Бутовський доклав чимало зусиль, щоб цей

предмет увійшов до основних не тільки у військових закладах, а й у цивільних гімназіях та школах. Потім Бутовський був направлений на службу в лейб-гвардії Павловський полк. У 1863 – 1864 рр. – брав участь в Польській кампанії, під час якої за виявлену хоробрість отримав свій перший орден – св.Анни 4 ст. З 1865 по 1870 р. будучи в чині штабс-капітана і командиром роти, призначається членом Санкт-Петербурзького Військово-окружного суду, що свідчило про його великий особистий авторитет серед офіцерства.

У ті часи Росія просто марила реформами. Після скасування кріпосного права більшість світлих голів думала про справжні перетворення в усіх сферах. Не залишився осторонь і Олексій Дмитрович. Бо юнаком прочитав записані батьком слова зроблені ним після роботи в комісії по селянській реформі:»...Да будет воля Божья, да направит Бог дела наши к прямому, а не мечтательному благу русского человечества». Ця фраза стала девізом всього життя Олексія Бутовського, хоч не раз його почуття відповідальності наштовхувалось на нехлюйство, лінощі, справжню нашу кару Господню.

Саме тоді Бутовський виокремив значення фізичної підготовки в армії, наголошуючи, що вона повинна бути науково обґрунтованою, цілеспрямованою. Він наполягав, аби його перевели зі стройової служби до навчальної. Його запитували: «Навіщо це вам? Адже з кар'єрою у вас благополучно». Відповідав: «Доблесть начальника не в тім, щоб повести підлеглих у смертельну атаку. Перемагає той, хто виживає. А за такої виучки, як у нас, більшість солдат приречена на неминучу погибель!»

Ця ідея знайшла підтримку у керівництва армії і молодого офіцера проводять у військове училище Санкт-Петербурга. Там Бутовський викладав фехтування, стрільбу, гімнастику та плавання. Ці заняття він проводив практично, захоплюючи вихованців правильністю дій. Він був не високого зросту, худорлявий, але мав чіткі, швидкі рухи, виняткову витривалість, що робило його різнобічним, неабияким спортсменом.

Він стає головним авторитетом в області фізичного виховання, порушуючи питання введення обов'язкового викладання цього предмету в загальноосвітніх цивільних навчальних закладах. За його ініціативи при Міністерстві освіти створюється спеціальна комісія, стараннями якої фізична культура була введена в програму звичайних шкіл, а потім і в інші цивільні навчальні заклади. У 1871 році Олексій Дмитрович закінчує Миколаївську військову академію і отримує призначення на посаду педагога в Санкт-Петербурзьку військову гімназію. Молодим юнкерам небагатослівний і знаючий справу учитель сподобався. Його уроки фехтування мали неабиякий успіх. Але Бутовський, на той час уже полковник, відчуває – цього замало. Став проситись у відпустку. Не для

відпочинку. А для поїздки за кордон і вивчення фізичного навантаження й інших тілесних вправ, якими виховують солдат у Західній Європі. Педагоги Швеції, Німеччини, Швейцарії, Франції, Іспанії, Англії – зустріли свого колегу – фізкультурника більш ніж доброзичливо. Їх обеззброювала ширість і добродушність Олексія Дмитровича. Усе, що бачив, записував у зошит. Розуміючи, що перші викладачі фізкультури не мають ні практичного, ні теоретичного досвіду він пише біля 70 посібників і серед них основоположні: «Как мы должны учить солдат», «Наставления для производства гимнастических упражнений в гражданских учебных заведениях», «Ручной труд и телесное развитие», «Записки по истории и методике телесных упражнений» та інші. Йому було доручено створити курси гімнастики, замість закритих військовим міністром «курсів Лесгафта». Це привело до втрати взаєморозуміння і співробітництва з відомим ученим П.Ф.Лесгафтом.

Згодом Бутовського призначають директором Центральної Школи військової освіти Головного Управління військових закладів, що посилило його вплив. Енергійний генерал взяв участь у створенні Товариства сприяння фізичному розвитку. При цьому він знаходить час для наукових праць і в інших сферах. Близку освіта, глибокі знання, в тому числі знання п'яти мов, а французької – ідеально, дозволили генералу видати праці з історії, і, зокрема, історії мистецтва, каліграфії, геральдики, навіть співів. Уже в солідному віці він реалізував багаторічне зібрання роду всіх Бутовських, у книгу «В родном гнезде». Заключна фраза цієї книги була такою: «Буду думать, что сделал свое дело, если эти воспоминания пробудят интерес к старым судьбам нашего рода. Питаю надежду, что кто-нибудь из потомков продолжит эту хронику и передаст ее в свою очередь, последующим поколениям. Знание судеб своего рода – великое знание».

З кров'ю батька і молоком матері Олексій Дмитрович ввібрав у себе непримиренну відразу до насильства. І якщо захищати Батьківщину почесно, то сприяння розпаленню воєн він вважав гріховною справою.

Гі де Мопассан висміював військовиків-тугодумів. Граф Толстой закликав: «Не противитися злу насиліем». Альфред Нобель мріяв створити зброю такої руйнівної сили, щоб усі гармати відправити в музей. Бутовський з ним не погоджувався і застерігав: «Наявність масової смертоносної зброї спонукає занадто цікавих випробувати її на практиці. Тут потрібно щось інше... Людство має винайти віддушину для виходу емоцій і енергії. Щось на кшталт змагання, але не руйнівної властивості».

У 1892 році, під час поїздки до Парижа, генерал-майор Бутовський познайомився з великим французьким мрійником (так його називали позаочі) – бароном П'єром де Кубертенем. Той із запалом розповідав: «У

древніх еллінів був оригінальний засіб протистояння війні – Олімпійські ігри. Якби ми змогли їх відновити... У XVII і XVIII століттях людство уже намагалося це зробити. При дворах Людовіка-Сонце і Катерини II проводили показові змагання легкоатлетів і візників на колісницях. Але, то була суцільна розвага – не більше...» Незважаючи на те, що Бутовський був на 25 років старший за Кубертена, вони швидко знайшли спільну мову і взаєморозуміння з ключових проблем, яким присвятили життя.

Тому генерал Бутовський у 1894 році опинився серед запрошених на Міжнародний атлетичний конгрес в Париж, якому судилося стати історичною віхою в історії сучасного олімпійського руху. Хоч йому прийхати і не вдалося, але у прийнятому рішенні про створення Міжнародного Олімпійського Комітету від Росії до перших його 13 членів було включено генерала Бутовського. Першим Президентом МОК став грек Димитрос Вікелас, генеральним секретарем – П'єр де Кубертен. До речі, Вікелас наш земляк. Його мама родом із Одеси, де Димитрос прожив до 16 років.

Меценати грошей на підтримку фізкультури не давали. Одному Богу відомо, скільки сил поклав Олексій Дмитрович, скільки листів написав до найвищих осіб. Сподівався, що на Перших Олімпійських іграх наші спортсмени покажуть себе не гірше за інших. Але Одеському фізкультурному товариству (воно мало представляти країну на Олімпіаді) зібраних грошей вистачило лише на квитки до Константинополя. Відмовну депешу Бутовський отримав у Афінах, куди він поїхав як член МОК. Прочитав і засмутився.

У квітні 1896 року на Першу Олімпіаду сучасності до Афін прибуло 245 спортсменів із 14 країн світу та 70 тисяч глядачів. Свої враження від Олімпіади О.Д.Бутовський виклав у книзі «Афіни навесні 1896 року», яка вважається одним з найцінніших документів з історії Олімпійського руху. Він писав: «Ми, як ініціатори Олімпіади, дуже боялися невдачі. Я називаю Олімпійські ігри подією тому, що такими вони є тепер, по їхньому закінченню саме оцінку ПОДІЇ одержали вони майже в усіх кореспонденціях, які розходилися в той час з Афін в усі кінці Землі. Насамперед Олімпійські ігри вдалися. Усі ми, хто мав до них хоч якесь відношення, їхали сюди з сумом».

Повернувшись з Афін у Санкт-Петербург, Бутовський став ще активнішим пропагандистом олімпійських ідей, доводячи необхідність участі Росії в міжнародному олімпійському русі і створенні національного олімпійського комітету. НОК Росії був створений у березні 1911 року.

На пропозицію Бутовського з 1913 року стали проводитись всеросійські олімпійські ігри. До речі, перші змагання були проведені у Києві на «Спортивному полі» (сьогодні це район метро «Лук'янівська»).

У середині 20-х років минулого століття про них згадали організатори першої Всесюзної Спартакіади. А про першого олімпійця забули.

У 1900 р. Бутовський пішов з посади члена МОК у відставку запропонувавши замість себе від Росії дві кандидатури на вибір. Але Кубертен, для якого російський соратник був великим авторитетом, виходячи з принципу «Бутовський поганого не запропонує», затвердив одразу обох. Це були граф Георгій Рибоп'єр (1854-1916), володар двох кінних заводів, великий російський капіталіст, був членом МОК до 1913р. і, князь Сергій Белосельський–Белозерський (1867-1951), генерал-майор царської свити, пізніше генерал-лейтенант, був членом МОК з 1900 по 1908 рік.

Перший пропрацював у МОК 13 років, другий – 7. До речі, Георгій Іванович Рибоп'єр був для російського спорту тим, ким для художників – Третьяков, а для театру – Немирович-Данченко.

Герой російсько-турецької війни, полковник лейб-гвардії Гусарського полку, граф-богатыр був борцем, ковзанярем, наїзником. Він брав з підлоги на біцепс двохпудову гиру, тримаючи її на долоні, тричі витягав руку горизонтально фіксуючи перед собою.

Георгій Іванович очолював Санкт-Петербурзьке атлетичне товариство і витрачав на розвиток вітчизняного спорту з особистих коштів до ста тисяч на рік. У 1903 році він запросив з Києва у Петербург уродженця тодішньої Полтавщини борця Івана Піддубного і забезпечив його участь у паризькому чемпіонаті світу, з якого і розпочалася всесвітня слава «чемпіона чемпіонів». Саме Рибоп'єр організував першу в історії поїздки російських спортсменів на Олімпійські ігри.

У 1908 році замість Белосельського-Белозерського членом МОК був обраний князь Семен Андрійович Трубецкой (1861-1923), член царської свити. Через два роки він подав у відставку рекомендувавши замість себе князя Льва Володимировича Урусова (1877-1933), дипломата, чемпіона Росії з тенісу, активного пропагандиста олімпійських ідей. Не прийнявши Жовтневої революції, граф Урусов емігрував до Франції, але залишився членом МОК до 1933 року. Спробував включити Росію до олімпійського руху у 1923 році, але здійснити цю ідею йому не вдалося. На той час МОК не визнав більшовицьку Росію, а команда білоемігрантів не могла представляти країну.

У 1913-1916 роках секретар Російського Олімпійського Комітету Георгій Олександрович Дюперрон виконував обов'язки члена МОК для Росії.

Г.О. Дюперрон (1877-1934) – основоположник російського футболу, спортивний біограф і журналіст, секретар Всеросійської футбольної спілки і с.-Петербурзької футбольної ліги, різносторонній спортсмен (ковзаняр, велосипедист, футболіст). У 20-х – 30-х роках ХХ ст. зазнав політичних репресій. Повністю реабілітований у 1989 році.

23 квітня 1951 року було створено НОК СРСР. Першим його головою було обрано К.Андріанова і країна вперше взяла участь у Олімпійських іграх 1952 року в Гельсінкі (Фінляндія). Це були XV Олімпійські ігри. На них першу в історії українського спорту золоту олімпійську медаль завоювала гімнастка Ніна Бочарова з полтавського села Супрунівка. У 2012 році нагороджена Олімпійським орденом України під №1.

22 грудня 1990 року було створено НОК України. Президентом НОК України майже одностайно було обрано дворазового олімпійського чемпіона Валерія Борзова.

24 вересня 1993 року 101-ю сесією МОК, яка проходила в Монако, було прийнято рішення про повне визнання Національного олімпійського комітету України. На XVII зимових Олімпійських іграх в Ліллекхаммері Україна вперше була представлена як самостійна держава. Першою в історії незалежної України олімпійською чемпіонкою стала фігуристка Оксана Баюл. НОК України згодом очолив легендарний спортсмен Сергій Бубка.

Відійшовши від активної участі у суспільному і спортивному житті літній генерал Бутовський значну частину часу проводив у родовому пелехівському маєтку, власником якого став після смерті братів Володимира і Федора. За даними перепису 1900 року в Пелехівщині налічувалось 39 дворів. Загальна кількість населення – 255 душ, чоловіків – 105, жінок – 155. В останні роки життя Олексій Дмитрович втратив зір і свої тексти диктував дружині Ганні Василівні (дочка купця Горохова, дітей не мали). Тут було побудовану однорічну початкову школу, а у 1903 році на кошти Ганни Василівни, відкрито Пелехівську теслярсько-токарну навчальну майстерню Кременчуцького повітового земства. Вона привезла у село майстра учителя, російськомовного німця Рейнольда Пемпеля, який завідував майстернею до 1910 року, потім завідувачем був Віктор Михайлович Майборода, дядько майбутніх братів-композиторів Георгія та Платона Майбород. У 1943 році відступаючі фашисти спалили будівлю.

За високі заслуги перед Батьківщиною генерал-лейтенант (1904) і генерал від інфантерії (1915) О.Д.Бутовський нагороджений російськими орденами Святого Олександра Невського (06.12.1911), Білого Орла (1906), Св. Володимира 2-го ст. (1902), Св. Анни 1-го ст. (1899), Св. Станіслава 1-го ст. (1895), Командорським Хрестом грецького ордена Спасителя.

Помер Бутовський на 79 році життя 25 лютого (за старим стилем) 1917 року в Петрограді і був похований на Новодівичевому цвинтарі. Кончина Бутовського пройшла непомітною, бо в Росії назрівали революційні події. На сторінках «Педагогического сборника» – дорогого серцю Олексія Дмитровича видання, – не було навіть некролога. Аж у надто неспокійний час він пішов з життя...

Після громадянської війни окремі представники роду Бутовських опинилися в Таджикистані. У 1937 і 1941 роках їх «запросили на розмову», а реабілітували 1990... Посмертно.

23 липня 1994 року у Санкт-Петербурзі під час проведення III Ігор доброї волі на головних сходах стадіону імені С.М.Кірова були встановлені бронзові бюсти організаторам і зачинателям міжнародного Олімпійського руху французу П'єру де Кубертену та нашому земляку Олексію Дмитровичу Бутовському за участю Президента МОК Х.А.Самаранча і президента Олімпійського комітету Росії Віталія Смирнова. Автори проекту художник, академік Михайло Константинович Анікушін і архітектор В'ячеслав Борисович Бухаєв. Потім бюсти прибрали на склад. А 6 квітня 1996 року, в зв'язку з століттям Олімпійського руху, вони були знову встановлені біля стадіону, а у 2000 р. знову прибрані в приміщення адміністрації стадіону ім. С.М.Кірова. В даний час, після знесення стадіону, знаходяться в запасниках Національного державного університету фізичної культури, спорту і здоров'я імені П. Ф. Лесгафта (НДУ).

У 1993 році Банк Росії випустив пам'ятну монету номіналом 10 руб. з серії «Олимпийский век России» на реверсі якої портрети П'єра де Кубертена та О.Д.Бутовського.

За тиждень до поїздки збірної України на XX зимові Олімпійські ігри на презентації книги Марії Булатової «Твій перший олімпійський путівник» президент НОК України Сергій Бубка сказав: «Сіяти розумне, добре, вічне і 110 років тому, і на початку третього тисячоліття непросто. Але завжди знайдуться ті, хто вміють тонко відчувати і бачити перспективно. Адже просто так нічого не відбувається. Ми вдячні генералові Бутовському за Олімпіаду. І пам'ятаємо про його вагомий внесок. Невдовзі на Полтавщині постане пам'ятник Олексію Дмитровичу. Частина грошей уже виділив МОК, решта – справа честі полтавців».

14 жовтня 2006 року такий пам'ятник було відкрито біля стадіону «Ворскла» в Полтаві (автор проекту В.Шевченко, автор погруддя М.Посполітак, гранітні роботи Ю.В'ялий).

Його іменем названа Полтавська обласна гірськолижна дитячо-юнацька школа олімпійського резерву, а влітку 2008 р. стадіон «Ворскла» у Полтаві.

До 170-річчя з дня народження О.Д. Бутовського проведено науково-практичні конференції «Бутовські читання» у Полтаві та Києві. На конференції у Києві 23 липня 2008 року, після свого виступу, автор познайомився з нащадками роду Бутовських: Тетяною Арнтгольц із Санкт-Петербурга, внучкою сестри Олексія Дмитровича Ольги Дмитрівни, та внучатим племінником О.Д. Бутовського ученим у галузі матеріалознавства, академіком Національної академії наук України, лауреатом Державних премій у галузі науки і техніки УРСР, СРСР, України (1974, 1981, 1996), директором інституту надтвердих матеріалів ім. В.М.Бакуля НАН України, почесним громадянином м.Кобеляки Миколою Васильовичем Новіковим. У м.Кашині (РФ) зараз проживає онука Сергія Петровича Бутовського (сина двоюрідного брата розстріляного у Таджикистані) Надія Дмитрівна. Всі троє уже встановили між собою зв'язок.

Обласною державною телерадіокомпанією «Лтава» (Дряпак В.В.) до 170-річчя від дня народження О.Д.Бутовського знято телефільм «О.Д.Бутовський – олімпієць з полтавського степу».

Шестеро спортсменів Полтавщини, підтримуючи традиції олімпізму закладені їх славетним попередником, ставали чемпіонами Олімпійських ігор: Бочарова Ніна Антонівна (спортивна гімнастика) – дві золоті і дві срібні медалі (XV-і ОІ, Гельсінкі, 1952 рік); Романенко Віталій Петрович (стрільба у вправі «олень, що біжить», XVI-і ОІ, Мельбурн, 1956); Онищенко Борис Григорович (сучасне п'ятиборство, XX-і ОІ, Мюнхен, 1972, срібло, XIX-і ОІ, Мехіко, 1968); Куришко (Нагірна) Катерина Сергіївна (веслування на байдарках і каное, XX-і ОІ, Мюнхен, 1972); Кисельов Володимир Вікторович (штовхання ядра, XXII-і ОІ, Москва, 1980); Ткаченко Надія Володимирівна (п'ятиборство, XXII-і ОІ, Москва, 1980);

Дворазовим срібним призером на ОІ у Мельбурні, 1956 та Римі, 1960 року з легкої атлетики був Бартенев Леонід Володимирович; Прокопенко Георгій Якович – срібло у плаванні на XVIII-х ОІ, Токіо 1964; Кузнєцов Андрій Іванович – срібло (волейбол, XXIV-і ОІ, Сеул. 1988);

Бронзову медаль з академічного веслування завоював Стерлік Володимир Іванович, XIX-і ОІ, Мехіко, 1968).

Крім названих призерів 16 спортсменів Полтавщини були учасниками Олімпійських ігор різних років.

Справдилися слова сказані колись нашим видатним земляком-олімпійцем Олексієм Дмитровичем Бутовським: «Колись і про мене згадають мої нащадки».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Энциклопедический словарь Брокгауза и Ефрона в 86 томах. Санкт-Петербург. 1890-1907. Библиотека «Вехи»;
2. Олимпийская энциклопедия. Изд.»Советская энциклопедия». М., 1980, с. 246;
3. Золоті сторінки олімпійського спорту України. К. Олімпійська література, 2000. – 192 с.
4. Центральный Государственный Военно-Исторический архив Российской Федерации, фонд 725, оп. 51, ед. хр. 215, оп. 52, ед. хр. 714;
5. Бібліографічний довідник. Олексій Дмитрович Бутовський – апостол олімпійського руху сучасності. – Полтава: ТОВ «Копіцентр», 2006;
6. Бутовський О.Д. Вибрані твори. Друге видання, доповнене і перероблене. Упорядники В.В. Драга, М.Д. Зубалій, К., 2007, с.199-272;
7. Бутовская Н.Д. Древо генерала Бутовского. // «Спортивная жизнь России» №3, 1999 год;
8. Бутовская Н.Д. Достоинство фамилии.// Нева – 2001 – №4 – с. 242-243.
9. Білоусько О.А., Мирошниченко В.І. Нова історія Полтавщини. Кінець XVIII – початок XX століття. Стор. 260-261;
10. Григор'єв В.М. Роде наш прекрасний. Історія Глобинського району в особах. Полтава. АСМІ, 2007. – с.216-225;
11. Григор'єв В.М. Бутовський Олексій Дмитрович. Спотривний літопис Полтавщини: сторінки історії, славетні імена. Матеріали І науково-практичної конференції «Бутовські читання». Полтава, 2007, с.6-14.
12. Григор'єв В.М. Олексій Дмитрович Бутовський (родовід генерала-олімпійця). ПП «Динамік». 2012 р.;
13. Гончаренко А. Бутовський, якому давні греки сказали б: «Спасибі!» // Полтавський вісник. 20 листопада 2006 року – с.20.
14. Зубалій М.Д. Історичні аспекти розвитку роду і сім'я Олексія Бутовського.
15. Інститут проблем виховання АПН України. К., 2008;
16. Кривошея В.В. Козацька еліта Гетьманщини.-К: ППіЕНД імені І.Ф.Кураса НАН України, 2008, с. 305;
17. Кулик В.В. Олімпійський у серцях вогонь. Історія виникнення та становлення НОК України. Документальні нариси. К., 2008. – с.7-83;
18. Модзалевский В.Л. Малороссийский родословник. К.,1908. Т.1, с.129;
19. Моисеев В.А. Известен в мире алмазов. Документальная повесть. К., ИПЦ АЛКОН НАН Украины, 2007, с.149-251;

20. Павловский И.Ф. Полтавцы: иерархи, государственные и общественные деятели и благодетели. Полтава, 1914, с.139-140;
21. Родионова Т. Ф. Гатчинский сиротский институт в XIX веке, его преподаватели и ученики // Гатчина: Страницы истории. – 2-е изд., испр. и доп. – Гатчина: Изд. СЦДБ, 2006. – с. 104-108. – 240 с.
22. Ромашкевич А.Д. Материалы к истории Петровского Полтавского кадетского корпуса с 1-го октября 1909 г. по 1-е октября 1910 г. Год седьмой. Полтава. 1910. Стр.52-53, стр.90-91, стр.178;
23. Ромашкевич А.Д. Материалы к истории Петровского Полтавского кадетского корпуса с 1-го октября 1910 г. по 1-е октября 1911 г. Год восьмой. Полтава. 1911. Стр.124;
24. А.Д.Ромашкевич. Материалы к истории Петровского Полтавского кадетского корпуса с 1-го октября 1911 г. по 1-е октября 1912 г. Год девятый. Полтава. 1912. Стр.88, стр.171;
25. А.Д.Ромашкевич. Материалы к истории Петровского Полтавского кадетского корпуса с 1-го октября 1912 г. по 1-е октября 1913 г. Год десятый. Полтава. 1913. Стр.79-80;
26. Суник А. Первый член МОКа для России. М. «Советский спорт», 1994, с. 29;
27. Ткаченко П.А. Село моє. Сторінки з історії села Бугаївки на Полтавщині. Глобине, 2001.- с. 22-43;
28. Федько И. Ю. Педагогическое творчество Н.Д.Бутовского в контексте военно-политических реалий пореформенной России. Ставрополь, 1998;
29. Харабуга Г.Д. Участие России в Международном Олимпийском движении в первые годы его существования. Л-д, 1982;
30. Черчатий І. Біля витоків олімпізму сояв полтавець. // Полтавський вісник. 29 вересня 2000 р.

* * *

УДК 341.71:316.423.3(477)«16»

С. Жуков

МИХАЙЛО ГРУШЕВСЬКИЙ ПРО АДАМА КИСЛЯ ЯК МИРОТВОРЦЯ ЗА ДОБИ УКРАЇНСЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЇ XVII СТ.

В даній статті висвітлюється діяльність визначного миротворця часів Хмельниччини Адама Кисля у баченні Михайла Грушевського. Визначний український історик є одним з найперших, хто приділив значну увагу цій непересічній постаті в історії України та Польщі. Вчений